

ο Αραμπατζής αφού τους αφόπλισε γύρισε πίσω σε μας που τον ακολουθούσαμε καταπόδι. Όταν γυρίσαμε η Χρύσα είχε τελειώσει, γέλασε με την ψυχή της όταν έμαθε αυτά, έτσι μάθαμε.

13. Όσο σκοτεινιάζει ζωηρεύει το παζάρι

ΕΓΡΑΨΕ Ο ΙΔΙΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ

Ο ΗΛΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΕ. Ο κόσμος ανεβαίνει προς τις συνοικίες, στη λεωφόρο αγκομαχούνε τα γκαζοζέν και τρέχουνε τα φορτηγά της Βέρμαχτ. Πολλά κρύβει και πολλά θα κρύψει κι απόψε το δειλινό. Στην Εφορεία Υλικού Πολέμου μεγάλο παζάρι. Απ' την ακρινή μάντρα εξέχουνε κεφάλια Ιταλών φαντάρων από κάτω Έλληνες αραδιασμένοι και συζητούνε. Δεν είναι σκοπός στην πύλη. Τα πολυβόλα στα πολυβολεία εξέχουνε μα συνθηκολόγησε πια η φασιστική Ιταλία, δεν τα λογαριάζομε. Και κάθε τόσο σκύβουνε από πάνω Ιταλοί, ανεσηκώνονται από κάτω Έλληνες, δίνουνε παίρνουνε συμφωνημένο εμπόρευμα, κονσέρβες, αρβύλες, γραφομηχανές, κουβέρτες, πολυγράφους, ράδια, ό,τι βάλει ο νους.

Όσο σκοτεινιάζει ζωηρεύει το παζάρι. Τώρα οι αγοραστής είναι άλλο είδος, σοβαροί άντρες τα λόγια τους μετρημένα, με πείσμα και υπομονή κάνουνε συμφωνία, χωρίς τερτίπια, χαμογελούνε άμα τους δείξουνε είδη της μαύρης αγοράς, κοιτάζουνε προσεχτικά τους πολυγράφους, τα ράδια και κάτι άλλα δέματα τυλιγμένα σ' εφημερίδες πρόχειρα, μακρόστενα, τα βάζουνε στο χέρι και χάνουνται.

Μα ο κάθε Ιταλός απόψε δεν παίρνει εκατομμύρια ούτε και χρυσές λίρες, ξέπεσε και το εγγλέζικο παντοδύναμο χρυσάφι, μα θέλει κανένα παλιόρουχο να φορέσει και να φτάσει τις ασκλάβωτες συνοικίες της Αθήνας. Εκεί τους κρύβει ο λαός και γλιτώνουν την αιχμαλωσία και τους ξεφτελισμούς που τους κάνουν οι Γερμανοί. Κι όσο περνά η ώρα η πελατεία μεγαλώνει, κάθε συνοικία μαθαίνει την ευκαιρία, τρέχουνε για ν' αποκτήσουνε οπλισμό. Τέλος ήρθε κι ένας πελάτης ως 15 χρονών, μαυριδερός κι αδύνατος σα στελιάρι, έπιασε παζάρι μ' έναν λοχία, χωρίς να χασομερήσει στιγμή, του 'δειξε όσο χρήμα είχε, ο λοχίας όμως

ήθελε και ρούχα, του προμήθευε ολόκληρο αυτόματο, του το παίνευε: «Πρίμα, έξτρα πρίμα, τακ τακ τακ τακ...» Ο καημός του αλλουνού μεγάλος, έβραζε, ανέμιζε τα δισεκατομμύρια με σηκωμένα χέρια ώσπου άξαφνα πήρε απόφαση, γύρισε κοίταξε είδε το πεζοδρόμιο γεμάτο κόσμο ακόμα, φορτηγά γεμάτα Γερμανούς, σαν να κόπηκε, μα πάλι ξεκουμπώνει το πουκάμισό του το πετά, παίρνει μια ανάσα βγάζει και το παντελόνι και το πετά, τον βλέπει ο Ιταλός με το σώβρακο, γδυτό και κοκαλιάρη να περιμένει όπλο, γούρλωσε τα μάτια, χάθηκε, του φώναξε κάτι εγκάρδια στη γλώσσα του ξαναφάνηκε, ακούμπησε στο σαμάρι της μάντρας ένα πολύ βαρύ πράμα κι έπιασε σιγά σιγά το κατέβαζε με μια ζωστήρα. Τότες τ' αγόρι βλέπει πως δεν είναι αυτόματο μα βαρύ πολυβόλο με τρίποδο, η καρδιά του ξεπέταξε, δεν είχε άλλο τέτοιο στις ανατολικές συνοικίες. Μα πάλι κοπήκανε τα πόδια του γιατί πώς θα μεταφέρει κοτζάμ θηρίο πράμα; Και πάλι πώς να τ' αφήσει; Πέφτει γονατιστός, τρυπώνει κάτω απ' το τρίποδο –καθώς ο Καραγκιόζης άμα πάει να μετακινήσει το γαϊδούρι του– κάνει να σηκωθεί, πέφτει ξαναδοκιμάζει, ξαναπέφτει, το τραβά συρτά, τρίχα δεν το σάλεψε, στέκεται μαρμαρωμένος εκειδά, γυρίζει μόνο το κεφάλι και κοιτάζει εδώ εκεί. Όπου άξαφνα πετάχτηκε σαν αστραπή απ' το αντικρυνό πεζοδρόμιο ένας άνθρωπος φτωχοντυμένος εργατικός. Του άλλου η καρδιά πήγε να σπάσει. «Πιάσε απ' την κάννη εσύ, βάστα και το δίχτυ μου απ' τ' άλλο σου χέρι...» «Τι δίχτυ;» του λέει, δεν κατάλαβε.

–Μπρος συναγωνιστή, πιο σβέλτα, πηγάδι ανοίγομε;

Τ' αρπάξανε τότες, ένας μπρος, ένας πίσω και το δίχτυ τα φτωχοψώνια ο μικρός, φύγανε τρεχάλα κατά το δασάκι του Συγγρού.

–Μπράβο, φωνάζει ο Ιταλός λοχίας απ' τη μάντρα.

Τώρα μπρος στα πλίθινα και ντενεκεδένια σπιτάκια του συνοικισμού άντρες και γυναίκες συζητούνε και κουβεντιάζουνε. Τα κορίτσια κόβουνε βόλτες. Τ' αγόρια τριγυρίζουνε μέσα όξω στην κάμερα όπου έφτασε το βαρύ πολυβόλο. Το 'μαθε η οργάνωση όλη. Πώς να μείνει κρυφό τέτοιο νέο; Ξαμοληθήκανε να βρούνε

σπίτια να το παραχώσουνε –ο συναγωνιστής κάθησε στο κρεβάτι μ' ένα σεντόνι σκεπασμένος, ώσπου να του οικονομήσουνε άλλο παντελόνι– στο κατώφλι δίπλα έμεινε ξεχασμένο και το δίχτυ με τη μισή κουραμάνα και τις ντομάτες. Ως τα μεσάνυχτα όμως τ' όπλο ήτανε λυμένο και τυλιμένο δέματα δέματα σ' εφτά μεριές. Καθένας έλεγε με το νου του και κατά τον πόθο του: «Έχουμε και βαρύ πολυβόλο».

14. Θυμάμαι μαγειρέψαμε φακή

ΕΞΙΣΤΟΡΕΙ ΜΙΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ

ΘΥΜΟΥΜΑΙ καθόμαστε 4 γυναίκες σ' ένα συγγενικό σπίτι, τότε συνηθίζαμε αλλάζαμε σπίτια για περισσότερη ασφάλεια και για συντροφιά. Καθώς και για τα τρόφιμα. Ένα απόγευμα ήρθε ένας δικός μας από άλλη περιφέρεια, εμείς όλο γυναίκες και το κοριτσάκι μου 6 χρονών, του λέμε: «Δεν κάθεται να κοιμηθείς σπίτι μας πού θα πας τώρα νυχτιάτικα». Ήτανε ο άνθρωπος που όπου και αν τον έβρισκε ο Χίτης Π. της συνοικίας μας θα τον εκτελούσε, ήτανε στέλεχος του ΕΑΜ. Τέλος κάθησε.

Το πρωί στις 5 ακούμε από πάνω από την ταράτσα μας τον τσολιά με τον τηλεβόα να φωνάζει: «Όλοι οι άνδρες από 15-75 να κατεβούνε στο νοσοκομείο το στρατιωτικό, δίπλα στο αντικαρκινικό γιατί θα κάνουμε έρευνα και όποιον βρούμε θα τον εκτελούμε». Τώρα τι να κάνουμε... Είχαμε στο σπίτι μια γιαγιά και μας είπε: «Θα πέσω στο κρεβάτι και θα κάνω την άρρωστη, θα πάρω τον Κώστα δίπλα μου αλλά από κάτω από το στρώμα, τη μούρη του να την έχει κάτω για να μη σκάσει», καταλαβαίνετε τώρα την κατάσταση του Κώστα...

Δίπλα μας καθότανε ένας χαφιές κι απέναντί μας ένας αστυνομικός. Αφού τακτοποιήσαμε την άρρωστή μας στο κρεβάτι με τα φάρμακα δίπλα της, ανοίξαμε την πόρτα για να δούμε τι γίνεται. Λέμε στη μικρή μου: «Τούλα να πας να δεις εσύ σαν παιδί τι είδους έρευνα κάνουνε». Ήτανε μαζεμένα έξω πολλά παιδιά, μήπως μάθουμε τι γίνεται. Τα σπίτια όλα τέντα, στο δικό μας βέβαια μπαίνανε και βγαίνανε. Οι γειτόνοι λέγανε της γιαγιάς «περαστικά»... Έρχεται η Τούλα και μας λέει: «Μαμά κάνουνε έρευνα για όπλα...» Το προσωπάκι του κίτρινο σα φλουρί. Εμείς κάθε τόσο λέγαμε στον Κώστα για την εξέλιξη του μπλόκου. Τον ξεσκεπάζαμε στ' αρπαχτά να πάρει ανάσα. Κι η γιαγιά να μας λέει: «Μην

ανησυχείτε, σε μας δε θα 'ρθουν γιατί το είδα στον ύπνο μου όνειρο...» Πράγματι, μόλις φθάνουν στο δικό μας στενό λέει ο επικεφαλής χαφιές «εδώ είναι δικό μας στενό» και κατηφορίζουν στον άλλο δρόμο. Τρέχουμε εμείς λέμε τα νέα στην άρρωστη, χωρίς να δείξουμε χαρά, γιατί μέσα στο σπίτι ήταν εκείνη τη στιγμή και του αστυνόμου η γυναίκα. Σε λίγο ακούμε και τον τσολιά να φωνάζει τη λέξη «τούμπλο», πως τελείωσε το μπλόκο. Μαζευτήκανε στα σπίτια τους οι γειτόνισσες, βγάλαμε από το κρεβάτι και τον Κώστα, βάλαμε να φάμε, θυμάμαι μαγειρέψαμε φακή.

Ξέχασα να σας πω πως οι άντρες μας ήταν αντάρτες στον ΕΛΑΣ αλλά η γειτονιά μας νομίζανε πως είμαστε του Ζέρβα.

15. Γεράσιμος Γιαουρτάς

ΕΓΡΑΨΕ ΕΝΑΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

Ο ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ήτανε παλιός αξιωματικός. Τον γνώρισα πρώτη φορά σ' ένα πάρτι που 'χανε οργανώσει σαν Εθνική Αλληλεγγύη του εργοστασίου «Παπαστράτος», για να ενισχύσουμε τις οικογένειες των θυμάτων κατοχής. Δεν είχε χρωματιστεί το πάρτι γιατί δυο τρεις που μας φανήκανε ύποπτοι παρά τη μυστικότητα το 'μαθαν κι ήρθαν απρόσκλητοι.

Το πάρτι δεν πήγαινε καλά, ο κόσμος ήτανε μουδιασμένος και οι λίγοι παραλήδες που 'χαν προσκληθεί ήταν έτοιμοι να φύγουν. Τότε ο Γεράσιμος πετιέται πάνω σε μια καρέκλα κι απαγγέλλει ένα αυτοσχέδιο τετράστιχο για τον αγώνα. Κι αμέσως βάζει σε πλειστηριασμό 10 λαχνούς. Αυτό ήταν. Δειλά δειλά στην αρχή άρχισαν να πέφτουν τα λεφτά σε μια πετσέτα. Ο Γεράσιμος όρθιος πάνω στην καρέκλα μιλά τώρα ανοιχτά. Πάει το καμουφλάρισμα κι η βουβαμάρα. Ο κόσμος ενθουσιάζεται και μέσα σε λίγα λεπτά η πετσέτα έχει γεμίσει. Το σύνθημα είναι να φύγουμε από το πάρτι χωρίς δραχμή στην τσέπη.

Ξημερωθήκαμε χορεύοντας και τραγουδώντας για τη λευτεριά. Ο Γεράσιμος ο παλιός στρατιωτικός που ο κόσμος τον φοβότανε έγινε σιγά σιγά το είδωλο του εργοστασίου. Τον βγάλαμε στην Εργοστασιακή Επιτροπή.

Ένα πρωί ξυπνάει ο Πειραιάς μπλοκαρισμένος. Τα Ες Ες με τα τσιράκια τους έχουν αποκλείσει όλα τα περάσματα της Κοκκινιάς. Ο Γεράσιμος πέφτει στο μπλόκο που είχαν στήσει προς τα Ταμπούρια.

–Γεράσιμος Γιαουρτάς, διαβάζει ο διερμηνέας την ταυτότητά του.

Έχει μπροστά του έναν κατάλογο και τον περιτρέχει σιωπηλά. Κι άξαφνα σηκώνει το κεφάλι του και τον βλέπει: «Γκιαουρντάς;»

«Ναι». Απαντάει αυτός και το πρόσωπό του άσπρισε.

Λίγα βήματα πιο κει τ' αυτοκινητάκι της ΓΚΕΣΤΑΠΟ. Βάζουν μέσα το Γεράσιμο και τον πάνε κατευθείαν στο εργοστάσιο του Παπαστράτου. Τον κατεβάζουν και τον στήνουν μπροστά στη μεγάλη πόρτα που μπαίνουν οι εργάτες.

—Είσαι μέλος της Εργοστασιακής Επιτροπής; ρωτάει ο διερμηνέας. «Μάλιστα». «Τα υπόλοιπα μέλη της Εργοστασιακής Επιτροπής;» Και του βάζουν μπρος στο πρόσωπό του το περίστροφο. Όσοι βρέθηκαν εκεί έχουν παγώσει.

«Εγώ είμαι η Εργοστασιακή Έπιτροπή» απαντάει ο Γεράσιμος. «Γιαουρτά έχεις τρία λεπτά καιρό για να κατονομάσεις τα μέλη της Εργοστασιακής Επιτροπής», μεταφράζει ταραγμένος ο διερμηνέας. Κι ο Γερμανός που ορύεται έχει τώρα σηκώσει το αριστερό του χέρι ψηλά σε οριζόντια θέση και κοιτάζει αγριεμένος το ρολόι του. Ο Γιουρτάς σηκώνει ελαφριά το κεφάλι προς τ' απάνω και το στρέφει αριστερά, ρίχνει μια ματιά στο πανύψηλο συγκρότημα του εργοστασίου και τα παράθυρά του όπως είναι σε διπλές σειρές. Ακούγεται από μέσα η βουή των μηχανών. Οι εργάτες έχουν πιάσει κιόλας δουλειά. Όπου μπορούμε σπρωχνόμαστε και σκαρφαλώνουμε κάτι να ιδούμε. Εκεί μέσα βρίσκονται τα παιδιά της Εργοστασιακής Επιτροπής. Το πρόσωπό του φωτίζεται μ' ένα τρυφερό μειδίαμα. Γυρνάει και βλέπει τον Γερμανό.

—Μισό λεπτό ακόμη, λέει αυτός βραχνά σαν κάτι να 'χασε απ' τη δύναμή του, μισό λεπτό.

—Μισό λεπτό, μεταφράζει με τρεμουλιαστή φωνή ο διερμηνέας.

Ο Γεράσιμος, ο παλιός αξιωματικός, ενώνει τις φτέρνες του σε στάση προσοχής κι ανοίγει το σακάκι του.

—Εγώ είμαι η Εργοστασιακή Επιτροπή, εμπρός άνανδροι χτυπάτε.

Μια μικρή σιωπή κι έπειτα ένας πυροβολισμός. Ο Γεράσιμος πέφτει πάνω στις πλάκες του πεζοδρομίου. Ο νεκρός στήθηκε πάνω σε δυο άδειες κάσες τσιγάρα σε μιαν άκρη της αυλής, φέρανε και μια ελληνική σημαία του εργοστασίου και τον σκεπάσανε.

16. ...ετών 16

ΕΞΙΣΤΟΡΕΙ ΕΝΑΣ ΜΑΘΗΤΗΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΜΟΥ Ο ΚΩΣΤΑΣ ήταν 16 χρονών εγώ 18. Είμαστε οργανωμένοι στην ΕΠΟΝ-ΕΛΑΣ της συνοικίας μας, είμαστε μια ομάδα 12 νέοι. Είχαμε 3-4 πιστόλια και μερικές χειροβομβίδες.

Θυμάμαι μαζεύαμε συνδρομές από σπίτι σε σπίτι, γράφαμε συνθήματα στους τοίχους, μοιράζαμε προκηρύξεις κι άλλα τέτοια. Ήταν η εποχή όπου οι αντιστασιακές οργανώσεις είχαν αρχίσει να κινητοποιούνται, ως τότε είχαν δράση περιορισμένη επειδή ο Πειραιάς ήταν ερημωμένος απ' τις καταστροφές και το μεγάλο βομβαρδισμό το Γενάρη του 1944 απ' τους Άγγλους. Ο περισσότερος κόσμος είχε καταφύγει στην Αθήνα.

Η δική μας οικογένεια έφυγε λίγες μέρες. Και τώρα η ζωή ξανάρχισε λίγο πολύ κανονική.

Κι η «ένοπλη» ομάδα μας άρχισε τη δράση χωρίς να υπολογίζει τον κίνδυνο. Μας άρεσε να κάνουμε και κάποια επίδειξη.

Δε θυμάμαι πώς και πότε λάβαμε πληροφορίες ότι κινδυνεύουμε αλλά δε δώσαμε προσοχή. Εγώ κατά τύχη έμεινα λίγες μέρες σε συγγενικό σπίτι στην Αθήνα. Θυμούμαι ότι κάποιο απόγεμα βγαίνοντας απ' το σπίτι μας στον Πειραιά για να πάω στην Αθήνα, συναντήθηκα με τον αδελφό μου που εκείνη την ώρα γύριζε. Δούλευε σε χασάπικο. Μιλήσαμε μια στιγμή κι έπειτα έφυγα εγώ με το γκαζοζέν –τελευταία φορά που τον είδα.

Την άλλη μέρα οι γονείς μας με πληροφόρησαν πως η Γκεστάπο τον έχει συλλάβει –αυτόν και πολλούς φίλους μας. Αργότερα έμαθα πως ένας γείτονας είχε οδηγήσει τους Ναζήδες στα σπίτια όπου γίνανε οι συλλήψεις. Ο καταδότης αυτός, μόλις σπάσανε την πόρτα και μπήκανε στο σπίτι μας οι Γκεσταπίτες, άρχισε να κάνει ερωτήσεις για μένα και τον αδελφό μου. Εκείνος ήταν ακόμη στο κρεβάτι, τον ξυπνήσανε και τον πήραν με τα καμιόνια.

Μετά την ανάκριση και τα βασανιστήρια τον κλείσανε στην απομόνωση στο Χαϊδάρι. Εκεί χάραξε με μια καρφίτσα στο γείσο του μαθητικού του πηλήκιου: «ΕΙΜΑΙ ΚΑΛΑ ΤΙ ΝΑ ΤΟ ΚΑΝΩ ΠΕΙΝΩ ΠΕΙΝΟΥΜΕ ΗΛΙΟ ΔΕ ΒΛΕΠΟΥΜΕ». Το πηλήκιο αυτό η μητέρα μου το παράλαβε μαζί με τα ρούχα του απ' το Χαϊδάρι.

Στις 23 Ιουλίου το πρωί πήγα στο Γυμνάσιο του Πειραιά που λειτουργούσε σε κτίρια της Αθήνας. Είπα μια στιγμή τ' όνομά μου σ' έναν καθηγητή και κείνος με ρωτά: Έναν Ξεφτύλη που εκτελέσανε χτες είναι συγγενής σας;

–Πού το είδατε αυτό;

–Στις σημερινές εφημερίδες.

Βγαίνω τρέχοντας, αγοράζω από περίπτερο μιαν εφημερίδα, τα χέρια μου που την κρατώ τρέμανε. Διαβάζω: «Εκτελέστηκαν δι' απαγχονισμού οι εξής κομμουνισταί...» ανάμεσα στους άλλους και τ' όνομα του αδελφού μου «...ετών 16». Τον είχαν κρεμάσει με άλλους 53 πατριώτες σε 2-3 μεγάλα πεύκα στο δρόμο προς τη Ραφήνα, κοντά στο Χαρβάτι για το φόνο ενός Γερμανού αξιωματικού που είχε γίνει κάπου, πριν ένα μήνα. Για σκοινί χρησιμοποιήσαν καλώδια. Όταν ανοίξαμε τον τάφο τους μετά την απελευθέρωση είχαν τα καλώδια στο λαιμό οι σκελετοί.

17. Για ένα κρυμμένο ραδιόφωνο

ΕΞΙΣΤΟΡΕΙ ΜΙΑ ΚΟΠΕΛΑ

ΕΙΜΑΣΤΑΝ ΠΟΛΥ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ πριν τον πόλεμο εγώ κι ο μικρότερος αδελφός μου. Ο μπαμπάς ήτανε διευθυντής σε βιβλιοπωλείο, η μητέρα είχε βιβλιοδετικό εργαστήριο.

Με τον πόλεμο και με την κατοχή αλλάζανε όλα. Ο πατέρας κι η μητέρα φροντίζανε να βρούνε κάτι να φέρουνε στο σπίτι να φάμε, αυτή πια ήτανε η πρώτη και κύρια φροντίδα, φέρνανε λαχανίδες, χαρουπόμελο, μας δίνανε από κανένα αυγό κομμένο στα δύο.

Το Μάρτη του '44 συλλάβανε οι Γερμανοί τον μπαμπά κι όλο το προσωπικό του βιβλιοπωλείου. Για ένα κρυμμένο ραδιόφωνο. Εμάς δε μας λέγανε και πολλά. Η μητέρα όλο έξω έτρεχε, πήγαινε και στη φυλακή. Μέναμε μόνοι, το σπίτι αγρίεψε. Είπανε ύστερα πως θα στείλουνε το μπαμπά στη Γερμανία όμηρο. Τότε πουλήσαμε πολλά πράματα, μέρα νύχτα έτρεχε η μαμά, πλήρωσε λίρες και τον έσωσε από κείνη την αποστολή.

Μια βραδιά το καλοκαίρι καλέσανε τη μαμά και πήγε στον κινηματογράφο με το γιατρό και τη γυναίκα του που κατοικούσανε απέναντι. Δεν είπα τίποτα μα ήθελα να πάω κι εγώ. Ήρθε η ώρα να γυρίσουνε αργούσανε. Ήρθε η ώρα που απαγορεύεται να κυκλοφορεί κανείς στο δρόμο. Τίποτα, οι δρόμοι άδειοι, δεν μπορούσαμε να βγούμε πια ούτε μια. Ο αδελφός μου έκλαιγε, δεν πλάγιαζε στο κρεβατάκι του, τρέχαμε όλο στα παράθυρα. Κάποιο αυτοκίνητο ακούσαμε που σταμάτησε στην πολυκατοικία που έμενε ο γιατρός κι η γυναίκα του απέναντι. Ήτανε γερμανικό, ακούσαμε ύστερα φωνές και τρυπώσαμε, τρέμαμε, μας πήρε ο ύπνος.

Το πρωί έφτασε μια θεία και μας πήρε στο σπίτι της. Εκεί μικροί μεγάλοι ζαλισμένοι, κλαμένοι, μεγάλη ταραχή. Σε μας κάνανε πως μιλούνε φυσικά: «Πιες το φασκομηλάκι σου... να και

μια κουταλίτσα μέλι...» Εμείς δε μιλούσαμε, δε ρωτήσαμε, ο φόβος μας είχε παραλύσει, μας βάλανε και κοιμηθήκαμε.

Δε θυμούμαι πότε πρωτοάκουσα, πώς καταλάβαμε την αλήθεια, ότι τη μητέρα την τουφεκίσανε οι Γερμανοί –ούτε και τη μάθαμε ποτέ την αλήθεια ολόκληρη.

Ο πατέρας βγήκε απ' τη φυλακή, άμα φύγανε οι Γερμανοί, το Σεπτέμβριο. Πέρασε μετά πολύς καιρός, χρόνια και διάβασα ένα γραπτό του όπου έγραψε όσες πληροφορίες μάζεψε. Ότι γνωρίστηκε η μητέρα με την οικογένεια του αντικρινού γιατρού, όπου έμενε κι ένας Γερμανός αξιωματικός. Όταν φυλακίστηκε ο πατέρας, η κυρία είπε της μητέρας ότι μπορούσε να πληρώσει λίρες σε κάποιο γραφείο Ελλήνων και Γερμανών γιατρών και να τον βάλουν σε Νοσοκομείο να γλιτώσει τη μεταφορά στη Γερμανία. Πήρε αυτή στο χέρι 15 λίρες που εξοικονόμησε η μητέρα, τον βάλανε πράγματι στο Νοσοκομείο και γλίτωσε τότε τη μεταγωγή. Μάλιστα η κυρία έδινε θάρρος στη μητέρα, ότι δήθεν έχει τρόπο να τον βγάλει απ' τη φυλακή, ότι έχει γνώριμο έναν αξιωματικό των Ες Ες. Θα φροντίζανε χωρίς αμοιβή. Αλλά εκείνο το βράδυ τους πήραν τα Ες Ες απ' τον κινηματογράφο, τους σκοτώσανε στο δρόμο το γιατρό, τη γυναίκα του και τη μητέρα μας. Βρεθήκανε τα 3 πτώματα λίγο πιο πάνω απ' τον Ερυθρό Σταυρό, προς τη λεωφόρο. Είπανε ύστερα εκεί στη συνοικία ότι αυτό έγινε κατά τις 10 τη νύχτα εκείνη και ότι μια γυναικεία φωνή φώναζε: «Είμαι αθώα... παιδιά, παιδιά μου...» Βρέθηκε με σπασμένο το κρανίο απ' τις σφαίρες... Δεν ήξερε κανείς πού τους θάψανε.

Στον παράνομο τύπο ένας φίλος μας διάβασε τ' όνομα της γυναίκας του γιατρού σαν όργανο των Ες Ες, με δράση διπλή, σατανική και ήξερε πολλά μυστικά γι' αυτό εκτελέστηκε, κοντά σ' αυτήν πήγαν και οι άλλοι. Επίσης ακούστηκε πως εκτελέστηκε κι ο αξιωματικός, ήταν δήθεν αντιναζής ή προβοκάτορας. Το καμιόνι που ήρθε στο σπίτι τους εκείνη τη νύχτα είχε μέσα 6 Γερμανούς κι έναν διερμηνέα. Στην αρχή καθησυχάσανε την κόρη που φώναζε, ότι τάχα τους έστειλε ο πατέρας της, βγάλανε κλειδιά ένα μάτσο, ανοίξανε συρτάρια, ντουλάπια, έπειτα τη

δείρανε και επειδή πάλι ξεφώνιζε –αυτηνής τις φωνές είχαμε ακούσει– ρίξανε σ' ένα τζαντάκι χρυσαφικά, ένα σακουλάκι λίρες, πήρανε κι έναν μπόγο ρούχα και φύγανε. Μπορεί να ήτανε και ληστεία, ποιος να εξετάσει και να μάθει.

Ο πατέρας έγραψε και ποιήματα για τη μητέρα μας –ήτανε ποιητής.

18. Όξω απ' το χωριό Καστανιά

ΕΓΡΑΨΕ ΕΝΑΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΕΛΑΣ

Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΟ ΚΑΛΟΥΣΕ να πεταχτώ στην περιοχή του 36ου πεζικού. Ήτανε άνοιξη του 1944 και υπηρετούσα τότες στο Γενικό Στρατηγείο που είχε σταθμό διοικήσεως το Κεράσοβο. Πήρα λοιπόν έναν αντάρτη έφιππο και κινήσαμε. Πέρασαμε την πρώτη μέρα στο Καρπενήσι και κατά το μεσημέρι βρεθήκαμε σ' ένα ρέμα όξω απ' το χωριό Καστανιά με πλατάνια κι ίσκιο πυκνό, καθαρό καθαρότατο νερό, αυτά που καλούνε τον οδοιπόρο για ξεκούραση. Λοιπόν, είπαμε να φάμε ό,τι μας έπεφτε, το ψωμί μας και λίγο τυρί εκεί. Κι όπως προσφαίζαμε ακούμε κουδούνια, καταλάβαμε πως δεν ήτανε και μεγάλο κοπάδι, μα η καρδιά μου ξεπετάχτηκε μήπως βρεθεί ένα κύπελο γάλα που εξαιτίας της υγείας μου ήτανε η βασική μου τροφή. Και σαν ήρθανε να σταλιάσουνε στους ίσκιους καμιά εκατοστή πρόβατα περίμενα να φανεί ο τσοπάνος, μα τσοπάνος πουθενά. Σφυρίξαμε και ξανασφυρίξαμε μα ούτε φωνή ακούσαμε ούτε σάλεψε τίποτα, δεν είδα ούτε σκύλο, κάτι θα έγινε στην περιοχή. Λοιπόν σηκωθήκαμε να ιδούμε. Όπου ακούστηκε μια φωνούλα και πρόβαλε απ' την άλλη απ' το ρέμα μια χωριατοπούλα:

–Τι θέλτε συναγωνιστές και σφυράτε και χουγιάζτε;

–Μπας κι είδες τον τσοπάνο; Τίνος είν' τα πρόβατα;

–Εγώ είμαι ο τσοπάνος, δ'κά μας είναι.

–Έλα δώθε να σου πω κόρη μου, της είπα.

Κι αυτή πήδησε πέτρα σε πέτρα και να την μπροστά μας βιαστικά. Είχαμε γένια, είχαμε όπλα μα έτσι δα έλαμψε όπως στάθηκε, ολόκληρη έλαμψε, καλή της ώρα όπου είναι αν είναι ζωντανή και ζωντανή θα μείνει σε μένα πάντα με τα μπρατσάκια της και τα ποδαράκια της σαν καλαμάκια.

–Ένα κύπελο γάλα να μου δώσεις κόρη μου, της λέω.

- Έμ δεν έχω συναγωνιστές.
- Γέροντας είμαι και θα με στυλώσει.
- Τέτοιαν ώρα δεν είναι πια γάλα τ' αρμέξαμε πρωί.
- Εγώ βλέπω 50-60 προβατίνες και δε βγαίνει να μας δώσεις ένα κύπελο γάλα; Κι αν πιάσουμε κι αρμέξουμε μεις αφού δε μας δίνεις εσύ που σου γυρεύουμε για φάρμακο και μας αρνιέσαι;
- Δε στ' αρνιέμαι γω, δεν έχουν γάλα τέτοιαν ώρα τα πρόβατα κι αν θέλεις ν' αρμέξεις μονάχος θα πάω στο χωριό, θα το πω στο γραμματέα.
- Σε ποιο γραμματέα είπες πως θα πας;
- Στον γραμματέα τ' χωριού, τσ' οργάνωσης, μας λέει κοφτά και κίνησε.
- Κινήσαμε, φύγαμε και μεις.
- Χαρά σ' αυτή και σ' άλλες χιλιάδες όμοιές της κείνα τα χρόνια στην πατρίδα μας την Ελλάδα.

19. Μεταμφιεσμένοι σαν караβάνι βλάχικο

ΕΞΙΣΤΟΡΕΙ ΕΝΑΣ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΑΣ

ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΡΟΜΟ Γιάννενα-Κόνιτσα-Αλβανία ο εχθρός διατηρούσε αρκετές δυνάμεις από Καλπάκι μέχρι Μπουραζάνη-Μέρτζανη δύο ταξιαρχίες πεζικού και δύο τάγματα αρμάτων μάχης.

Παρ' όλα τα μέτρα που έπαιρνε, τα σαμποτάζ σε γέφυρες, τα χτυπήματα σε φάλαγγες αυτοκινήτων δεν σταμάτησαν ούτε ένα εικοσιτετράωρο. Λυσσασμένος ο εχθρός απ' τα συνεχή χτυπήματα, κάθε πρωί απ' το οχυρό Καλλιθέα που έλαχε και δεσπόζει προς όλες τις κατευθύνσεις βάζει με όλμους και πυροβολικό χτυπώντας άμαχο πληθυσμό στα χωράφια και σε διαβάσεις. Είχαμε απ' το οχυρό της Καλλιθέας πολλές και σοβαρές ζημιές σε γυναικόπαιδα και αντάρτες.

Στις 4 του Σεπτέμβρη 1944 το πρωί με κάλεσε ο διοικητής μας και μου είπε: «Πρέπει να χτυπήσετε το οχυρό Καλλιθέα για να εξασφαλίσουμε βαρύ οπλισμό, όλμους κλπ.». Έτσι κι έγινε. Το ίδιο βράδυ μαζί με τον Γεώργ. Καλιανέστη και άλλους αξιωματικούς πήγαμε για αναγνώριση πλησίον της θέσης του εχθρού. Αφού παρακολουθήσαμε τον εχθρό ολόκληρο εικοσιτετράωρο και διαπιστώσαμε τις συνήθειές του στις 5 Σεπτεμβρίου το βράδυ συνήλθαμε και διαπιστώσαμε ότι κατά μέτωπον τον εχθρό είναι αδύνατον να τον τσακίσουμε ούτε τη νύχτα ούτε την ημέρα όσες δυνάμεις και αν θα διαθέταμε. Αποφασίσαμε το οχυρό Καλλιθέα να καταληφθεί αιφνιδιαστικά και ορίσθη να αναλάβω εγώ με άλλα 9 παιδιά μεταμφιεσμένοι σαν караβάνι βλάχικο.

Το ίδιο βράδυ απ' το χωριό εξοικονομήσαμε ρούχα βλάχικα ανδρικά και γυναικεία και κάπες, πήραμε μαζί μας και πέντε άλογα τα 4 φορτωμένα με τσουβάλια άχυρο, το ένα καβάλα εγώ για να εξαπατήσουμε τον εχθρό ότι πηγαίνομε στα Γιάννενα και μπορέσουμε και τον πλησιάσουμε. Ο εχθρός τη νύχτα δεν κοιμόνταν,

γιατί μετακινούνταν φάλαγγες αυτοκινήτων μα και φοβούμενος μην τον αιφνιδιάσουμε. Μόλις όμως έβγαινε ο ήλιος το πρωί, άφηναν έναν παρατηρητή και έναν σκοπό στο πόστο να ελέγχει το δρόμο και οι υπόλοιποι κοιμούντανε μέσα στο χάνι, το οποίο ήταν με δυο πατώματα. Έτσι καθορίσαμε να προχωρέσουμε όλοι εις φάλαγγα κατ' άνδρα στη γραμμή έχοντας και τα ζώα, οι δε γυναίκες που ήταν μεταμφιεσμένες να γνέθουν με τη ρόκα να βρίσκονται πίσω από μένα. Εγώ θα τραβώ μπροστά καβάλα στο άλογο, δίπλα μου θα βρίσκεται ο αείμνηστος Τάκης Λάζος πίσω από μένα οι γυναίκες που στα σεγκούνια τους είχαν τα αυτόματα, πιο πίσω τέσσερις άνδρες ο καθένας θα βαστά το άλογό του φορτωμένο, κάτω απ' τις κάπες έχουν τα αυτόματα. Εγώ με τον Τάκη Λάζο θα πλησιάσουμε τον σκοπό για να δώσουμε την άδεια και θα τον καθαρίσουμε, οι υπόλοιποι κεραυνοβόλως θα βρεθούν μέσα στα δωμάτια που κοιμόνταν ο εχθρός. Και το πρωί ώρα 7.30 του Σεπτέμβρη 1944 ξεκινάμε.

Μπαίνοντας στο δημόσιο δρόμο και προχωρώντας προς το εχθρικό οχυρό φθάνοντας σε 300 μέτρα ο εχθρός μας αντελήφθη, φωνάζει ο σκοπός και πετάχτηκαν όλοι τους στα πολυβολεία και ολμοβολεία παίρνοντας θέση κι οι αξιωματικοί να μας κοιτάν με τα κιάλια τους. Αρχικά ο εχθρός νομίζει ότι ήμασταν αντάρτες και ετοιμάζονταν να μας βάλουν, αφού είδαν ότι υπήρχαν και βλαχοπούλες που γνέθουν τη ρόκα τους, πίστεψαν ότι πρόκειται για βλάχικο караβάνι βλέποντας και τον αρχηγό του караβανιού καβάλα στο άλογο που προχωρεί μπροστά πίστεψαν ότι δεν ήμασταν αντάρτες και εγκατέλειψαν τα πολυβολεία, έχουν μόνο τα αυτόματα στα χέρια τους μας περιμένουν να πλησιάσουμε. Βλέποντας αυτή την κατάσταση εμείς πηγαίναμε να τους πιάσουμε στον ύπνο, τώρα αυτοί μας περιμένουν, το αρχικό μας σχέδιο αλλάζει, από αιφνιδιασμό που σκεπτόμασταν να πράξουμε θα πρέπει να μετατραπεί σε μάχη και όποιος ζήσει, υποχώρηση δε χωρούσε γιατί ήταν δημοσιά και κάμπος δεξιά κι αριστερά και αν κάναμε να γυρίσουμε πίσω δεν επρόκειτο κανείς να γλιτώσει. Μόνο μια ελπίς υπάρχει, να προχωρήσουμε καταπάνω τους, όσο

το δυνατόν να πλησιάσουμε και να μπούμε μέσα στο προαύλιό τους που ήταν γύρω με συρματοπλέγματα. Έτσι και κάναμε και ατάραχοι προχωράμε λέγοντας αλά σπαρτιάτικα «ή ταν ή επί τας». Προχωρούμε προς τον εχθρόν φθάνοντας στα 200 μέτρα ο σκοπός του πόστου μπλόκου μάς σταματά παίρνοντας το αυτόματο και μας λέγει: «Άλες παπύρ» «δώστε την άδεια» για τον έλεγχο, ξανά φωνάζει δυνατά «παπύρ». Η στιγμή ήταν κρίσιμη άλλη σκέψη δεν χωρά παρά τον λόγο έχει το πιστόλι κι αντί για άδεια βγάζω κεραυνοβόλως το πιστόλι και τον σκοτώνω και οι 10 μαζί σαν ένας άνθρωπος βρεθήκαμε μέσα στο προαύλιο του οχυρού. Στο πρώτο δευτερόλεπτο που βρεθήκαμε από μέσα ο καθένας μας έκανε το καθήκον του. Χτυπιόμασταν με τον εχθρό πέτο με πέτο, στήθος με στήθος, τ' αυτόματα του εχθρού αχρηστεύθηκαν, μαχαίρι, χειροβομβίδα και πιστόλι δούλευαν, ο εχθρός μούγγριζε, στα πρώτα δευτερόλεπτα 18 Γερμαναράδες βρίσκονταν ξαπλωμένοι νεκροί, οι υπόλοιποι οχυρώνονται μέσα στο χάνι και αρχίζει η δεύτερη εξόρμηση μέσα στο κτίριο με χειροβομβίδες και αυτόματα. Έξι επιθέσεις κάμαμε και δεν μπορούσαμε να μπούμε μέσα από τα καταιγιστικά πυρά τους. Στην 7η εξόρμηση τελικά ο εχθρός λυγίζει και παραδόθηκε.

Έτσι η μάχη του οχυρού Καλλιθέας τέλειωσε μέσα σε 45 λεπτά. Απώλειες του εχθρού: 20 νεκροί, 14 αιχμάλωτοι, 6 κατόρθωσαν να φύγουν από έναν υπόνομον που είχαν και μεις δεν τον ξέραμε. Λάφυρα: Όλος ο οπλισμός του οχυρού και δύο ομαδικοί όλμοι.

20. Καλός αγωνιστής ο Έχτορας, Νίκος Γεωργιάδης τ' όνομά του

ΕΞΙΣΤΟΡΕΙ ΕΝΑΣ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΑΣ

ΚΑΛΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ Ο ΕΧΤΟΡΑΣ, είχαμε συνεργασία και αδελφική φιλία στις δυτικές συνοικίες. Απ' τα καλά παλικάρια, όλοι τον θυμούνται, Νίκος Γεωργιάδης τ' όνομά του, μικρασιάτης και μοναχογιός. Και πάντα έτοιμος, άφοβος. Το πιστόλι που βαστούσε δεν αστόχησε ποτέ – με κείνα τα παμπάλαια όπλα πόσες ζημιές παθαίναμε – όπου έβρισκε ώρα και θέση άδειαζε στο σκούφο του τις σφαίρες, το επιθεωρούσε, το γυάλιζε. Κάποιον πουλημένον κουτσό που του 'χανε δώσει ποδήλατο οι Ναζήδες, γύριζε παντού και μας κάρφωνε, τον σημάδεψε ένα πρωί από 50 μέτρα μακριά τον έριξε χάμω σα σπουργίτη.

Ήτανε τέλος της Κατοχής.

Την περιοχή εκείνη την τρομοκρατούσαν καμιά δεκαριά πάνοπλοι δεξιοί, συνεργάτες των Γερμανών. Ο Έχτορας σαν υπεύθυνος καθάρισε τους 2, οι άλλοι χαθήκανε. Μας πολέμουσε λυσσασμένα κι ο Παναγιωτόπουλος της Ειδικής Ασφαλείας με δύναμη 150 τέλεια οπλισμένους απ' τα Ες Ες. Πριν από λίγο καιρό είχε σκοτωθεί ένας δικός τους στον Κολωνό, για εκδίκηση ο Παναγιωτόπουλος εκτελούσε χωρίς διαδικασία, δεν έδινε λόγο σε κανέναν, έβγαλε προκήρυξη πως θα εκτελεί όποιον πιάσει που δεν είναι κάτοικος της περιοχής. Ένα πρωί κατεβάσανε απ' το λεωφορείο της γραμμής 4 παιδιά, τα τουφεκίσανε την ίδια ώρα στη στάση, στάση Άγιος Κωνσταντίνος ο παλιός.

Για να σπάσουμε την τρομοκρατία ήρθε οπλισμένο συνεργείο για εκδηλώσεις παράνομες, συνθήματα στους τοίχους κ.λπ. Μέρα με τη μέρα εξ άλλου γενικεύεται η κινητοποίηση του λαού ογκώνονται οι απεργίες της Αθήνας.

Ο Παναγιωτόπουλος κάνει εξόρμηση με την ομάδα του στις δυτικές συνοικίες. Έχει αυτοκίνητα και κλούβες, 100 αυτόματα, άφθονα πυρομαχικά, τον εφοδιάζουν τα Ες Ες. Σκοπός τώρα να εμποδίσουν κάθε κίνηση προς την Αθήνα.

Πρωί πρωί περνούσε το γεφύρι της Κολοκυθούς, γίνεται μια πρώτη αψιμαχία, χτυπηθήκαμε σ' ένα ρέμα και συμπτυχθήκαμε. Ο δικός μας οπλισμός είναι όπλα μακρύκαννα καμιά εικοσαριά, λίγες χειροβομβίδες από κείνες τις κόκκινες τις ιταλικές. Κι ένα καλό αυτόματο, ένα και μοναδικό με 80 σφαίρες. Πριν λίγες μέρες τις εξοικονομήσαμε κι αυτές, είχαμε πάει στο Ντουργούτι, ξέραμε πως εκεί διαθέτουνε πολεμοφόδια, είχαν γερή οργάνωση, βαστούσαν την περιοχή όλη «ελεύθερη» δεν πατούσε Γερμανός, τους κάνανε την επομένη βδομάδα το άγριο μπλόκο, κάψανε ολόκληρο το συνοικισμό τα Ες Ες.

Τέλος εμείς εκεί προς τον ελαιώνα ταμπουρωθήκαμε, στήσαμε και τ' αυτόματο σε κατάλληλη θέση. Τ' αυτόματα έχουν σημασία μεγάλη πάνω στη μάχη, χτυπάνε μα και ακούγονται καθαρά. Συζητήσαμε πώς θ' αξιοποιήσουμε τις 80 σφαίρες, ετοιμαστήκαμε, γίνεται διανομή ψωμί και σταφύλια –ήτανε Σεπτέμβριος.

Άρχισε η μάχη. Πολεμούμε σχεδόν πρόσωπο με πρόσωπο. Τ' αυτόματο ρίχνει. Ο χειριστής καλός και πολύ νέος δεν κάνει καθόλου οικονομία. Ο πολιτικός καθοδηγητής δίνει εντολή στον Έχτορα να παραλάβει εκείνος τ' αυτόματο. «Κάνε και λίγη οικονομία, να βαστάξει ως μισή ώρα να ριχτούμε μπρος...»

«Εντάξει» λέει ο Έχτορας, φιληθήκανε με τον σύντροφο, τρέχει. Καθώς τρέχει γυρίζει φωνάζει του καθοδηγητή: «Εσύ στάσου εδώ, είσαι καθοδηγητής», δεν είπε άλλο τίποτα, η μάχη συνεχιζόταν. Ο καθοδηγητής βρίσκει τον καπετάνιο του εφεδρικού τάγματος, δίνει εντολή να ρίξουμε τις εφεδρείες και να προχωρήσουμε. Είχαμε λόχο εφεδρικό τους φυματικούς του Δαφνιού, περισεύανε τότε φυματικοί, δεν χωρούσανε στη «Σωτηρία» κι άνοιξε παράρτημα φυματικών στο φρενοκομείο του Δαφνιού, μ' αυτούς συγκροτήθηκε λόχος εφεδρικός. Επικεφαλής ο Βουτσινάς νέο ανειδίκευτο παιδί μα έτοιμος. Τον εκτελέσανε με τους 17 κρατού-

μενους στην Αίγινα το 1947 που εκτελούσανε και κρατούμενους πολιτικούς.

«Τι περιμένετε; Προχωρήστε...»

Τους μεταβιβάζεται διαταγή, πέφτουνε στη μάχη, φωνάζουν «αέρα αέρα» όπως ξέραμε απ' το Αλβανικό. Πέφτουνε αρκετοί εχθροί. Πέφτει κι ο αρχηγός τους τρομοκράτης Παναγιωτόπουλος, παθαίνουν σύγχυση τότε οι ταγματασφαλίτες. Ο Έχτορας πήρε είδηση, ενθουσιάζεται κι ανασηκώνεται απ' το πρόχωμα. Δυο χωροφύλακες που μείνανε κρυμμένοι πίσω από μian ελιά του ρίξανε, τον ήβρε μια σφαίρα στο στόμα. Με ειδοποιούνε «σκοτώθηκε ο Έχτορας». Όλα τούτα μέσα σε λίγα λεπτά. Φρόντισα να μη μαθευτεί αμέσως ο θάνατός του. Ωσπου υποχώρησε ο εχθρός κοντά μεσημέρι. Έπειτα τους αφήσαμε και πήρανε τους νεκρούς τους. Πήραμε κι εμείς το νεκρό Έχτορα.

Οι συνοικισμοί ανασάνανε, βγήκανε στους δρόμους άντρες και γυναίκες. Μα και θρηνούμε τον Έχτορα.

Τον κηδέψαμε στην Αγία Βαρβάρα, του αποδώσαμε στρατιωτικές τιμές. Ήτανε υπαξιωματικός του Ναυτικού.

21. Η αγαπημένη μας Πολιτεία δε στερήθηκε το φως

ΕΞΙΣΤΟΡΕΙ ΕΝΑΣ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ ΤΟΥ ΕΛΑΣ

ΕΙΧΑΜΕ ΥΠΟΨΗ αρκετούς μήνες πριν –το 'δειχνε η τακτική τους κι αλλού– πως οι Γερμανοί θα καταστρέψουνε ό,τι μπορούνε φεύγοντας.

Θυμάμαι πως περνούσα συχνά τη διασταύρωση: οδός Αντρούτσου κι Ευαγγελιστρίας, στο κέντρο του Πειραιά, κι έβλεπα πως ανοίγανε βιαστικά ένα πηγάδι ως 6x6 και βάθος περίπου 8μ. Κι απ' τον πάτο ξεκινούσε προς την οδό Αντρούτσου ένα όρυγμα. Μέσα καταλήγανε καλώδια με διακλαδώσεις προς το λιμάνι κι αλλού, που τα καλύψανε με μπετόν. Καταλάβαμε πως ήταν έργο για ν' ανατινάξουν το λιμάνι. Μάθαμε ύστερα πως τα καλώδια φτάνανε κάτω από τα κτίρια των ΣΕΚ, στον Άγιο Νικόλαο στην ανατολική πλευρά, στους Μύλους, στο Ηλεκτρικό Εργοστάσιο στο Κερατσίνι. Και στο κέντρο τρεις κύριες διακλαδώσεις.

Όσο περνούσαν οι μέρες μάς απασχολούσε πώς θα δράσουμε την κατάλληλη στιγμή. Είχαμε σύνδεση κανονική μ' έναν εργοδηγό-μηχανικό της Ηλεκτρικής: μας είπε πως κάτω απ' τις γεννήτριες υπήρχανε μερικοί τόνοι εκρηκτικά, μπορούσαν όποιαν ώρα θέλουνε ν' ανατινάξουν το εργοστάσιο κι η φρουρά ήτανε μόνιμη όλο το 24ωρο, με βάρδιες της μέρας και της νύχτας. Ήρθαμε σ' επαφή για το θέμα αυτό με τον τεχνίτη της Ηλεκτρικής και καπετάνιο του λόχου του ΕΛΑΣ του εργοστασίου Καλοπαθάκο, φιλότιμος, γενναίος σύντροφος, έδωσε τελικά τη ζωή του (στην υπόθεση του λαού) για τη διάσωση του εργοστασίου.

Τακτική μας ήταν να μην αποκαλύψουμε τις δυνάμεις μας, να τους αιφνιδιάσουμε· όμως αναγκαστήκαμε κάποια φορά να χτυπη-

θούμε στην περιφέρεια Κοπής, Δραπετσώνα, αλλά δε δώσαμε συνέχεια.

Στις 11 Οκτωβρίου πήραμε διαταγή από το Α΄ Σώμα του ΕΛΑΣ να κόψουμε τα δύο κύρια καλώδια, στο φρεάτιο, κάτω ακριβώς απ' το ρολόι της γέφυρας του Αγίου Διονυσίου, όπου περνούσε το κεντρικό καλώδιο με διακλαδώσεις προς τις κατευθύνσεις που αναφέραμε: των Μύλων Αγίου Γεωργίου Κερατσινίου, της Ηλεκτρικής, της Σελ και των εγκαταστάσεων της δεξιάς πλευράς του λιμανιού. Το άλλο φρεάτιο ήταν στην οδό ΙΙ Μεραρχίας, στην αριστερή πλευρά του λιμανιού, κοντά στα σκαλάκια της Τερψιθέας. Μας είχε δώσει σχέδιο ένας αυτόμολος Γερμανός, με βάση αυτό ενεργήσαμε. Την ευθύνη αναθέσαμε με συγκεκριμένες οδηγίες για τη δράση στην Διοίκηση του ΙV Τάγματος: Μιλτ. Αλικάκο και το Σωτήρη Καλαμπόκη. Συγκροτήθηκαν δύο συνεργεία ένα για το κάθε φρεάτιο. Αν όμως δεν κόβονταν σωστά τα καλώδια, ηλεκτρικό ρεύμα μπορούσε να διοχετευτεί και από τις κομμένες άκριες, γι' αυτό κόπηκαν κομμάτια 30 πόντους περίπου το κάθε κομμάτι. Στις 12 του Οκτώβρη στις 9 το πρωί συναντήθηκα με το Σωτήρη Καλαμπόκη, κοντά στους Αγίους Αναργύρους, Παλαιάς Κοκκινιάς, και μου έδωσε τα δύο κομμάτια καλώδιο, τις «γλώσσες του θηρίου», όπως τις είπαμε.

Την ίδια μέρα -12 του Οκτώβρη- καθώς ξέρουμε η Αθήνα ελευτερώθηκε, πανηγυρίζει, φεύγουνε οι φάλαγγες των Γερμανών κατακτητών, ο κόσμος στους δρόμους χορεύει, φιλιούνται. Γλίτωσε η Αθήνα, «ανοχύρωτη πόλη». Καλά η Αθήνα, σκέφτηκα, εδώ τι γίνεται τώρα ο Πειραιάς κινδυνεύει. Αν και είχαμε κόψει τα καλώδια, δεν μέναμε ήσυχοι για την αγαπημένη μας Πολιτεία. Στην κρίσιμη ώρα της πυροδότησης, που θα ανακαλυφτεί το σαμποτάζ φοβόμασταν τμηματικές ανατινάξεις, ο κίνδυνος παρέμεινε, είχαμε σε αυστηρή επιφυλακή τα τμήματά μας, τις τελευταίες μέρες μάλιστα σε ακραίες συνοικίες της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά, Νίκαια, Κερατσίνι κλπ. είχαμε καταλάβει σχολειά και άλλα χτίρια για στρατωνισμό.

Κοντά το μεσημέρι στις 12 του Οκτώβρη μας πληροφόρησαν

ότι φάνηκαν γερμανικά τμήματα κινούμενα προς κατεύθυνση Άι-Γιώργη Κορυδαλλού. Θυμίζουμε ότι ίσχυε η διαταγή: «Ν' αποφύγουμε συγκρούσεις με τους Γερμανούς, να μην ανακαλύψουμε τις δυνάμεις μας...», να αιφνιδιαστεί στην κρίσιμη στιγμή ο εχθρός όπως και το πετύχαμε.

Εκείνον τον καιρό έμμενα στον Άι-Γιάννη το Ρέντη, με φιλοξενούσε μια οικογένεια στα περιβόλια, με ξέρανε υπάλληλο στα Λιπάσματα, όπου δούλευα προπολεμικά. Όμως τις δύο τρεις βδομάδες του Σεπτέμβρη είχα μεταφερθεί στη Νίκαια, επειδή με την έκτακτη στρατιωτική κατάσταση οι Γερμανοί επιβάλανε μεγάλους περιορισμούς στην κυκλοφορία. Μετά τις 6 το απόγευμα πυροβολούσαν όποιον έβλεπαν στο δρόμο χωρίς ειδοποίηση. Μέχρι λοιπόν τις 6 παρά πέντε κυκλοφορούσα και στις 6 παρά δύο πήγαινα σ' ένα από τα τρία τέσσερα σπίτια που με φιλοξενούσαν. Λοιπόν το απόγεμα της 12 του Οκτώβρη γύρω στις 5 μ.μ. είχα ραντεβού με τον αξιωματικό Πληροφοριών του Συν/τός μας που εκτελούσε και χρέη αξιωματικού Συν/μου μας με το Α' Σώμα του ΕΛΑΣ, τον αξέχαστο Χριστόφορο Αγαλιώτη. Μου διάβασε επείγουσα διαταγή να βρεθώ το ταχύτερο δυνατό με τον διοικητή του Συν/τος μας Σωτήρη Κυβέλλο, στη Διεύθυνση της Αστυνομίας στον Πειραιά, όπου θα μας περίμεναν άγγλοι αξιωματικοί για να συζητήσουμε σχετικά με την ενδεχόμενη δράση των Γερμανών. «Στη Διεύθυνση της Αστυνομίας», δηλαδή, σαν να λέμε «στο στόμα του λύκου». Με το Σωτήρη Κυβέλλο πήραμε το αυτοκίνητο του Συντάγματος με οδηγό και ιδιοκτήτη το Βαγγέλη Φραγκόπουλο και ξεκινήσαμε προς Πειραιά από τον Κορυδαλλό. Η διαδρομή δύσκολη. Πέρασαμε σαν αστραπή μέχρι την οδό Θηβών και μπήκαμε στην οδόν Φαλήρου απ' τη βόρεια πλευρά του εργοστασίου των ΣΕΚ, φτάσαμε στα «Καμίνια» συνοικία πια του Πειραιά. Εκεί στους Μύλους του Κουμάνταρου, πριν από την οδό «Ντενί-Κοσέν», ένας οξύς κρότος σκόρπισε τις σκέψεις που στριφογύριζαν στο κεφάλι μου, γυρίζω προς τα δεξιά, όπου ακούστηκε ο κρότος και βλέπω μια στήλη καπνό και προσδιόρισα πως έγινε η έκρηξη καμιά εκατο-

σταριά μέτρα αριστερότερα από τον Ηλεκτρικό Σταθμό Αθηνών-Πειραιώς. Κατάλαβα ότι άρχισε η ανατίναξη του λιμανιού. Δεν πρόλαβα να το καλοσκεφτώ, δεύτερη και τρίτη έκρηξη. Βάλαμε ταχύτητα για να φτάσουμε το γρηγορότερο. Σε λίγα λεφτά βρεθήκαμε στην οδό Καραϊσκού, κοντά στον Άι-Κωνσταντίνο. Απέναντι στη διασταύρωση Λεωφ. Γεωργίου του Α΄ και Καραϊσκού, στεγάζονταν η Κομαντατούρα. Στην είσοδό της δύο αυτοκίνητα φορηγά φορτωμένα, σκεπασμένα με μουσαμά και πλάι στρατιώτες με προτεταμένα τα όπλα. Μόλις μας είδαν μας ρίξαν. Ο σοφέρ με επιδεξιότητα μανουβράρισε, του είπα και πήρε κατεύθυνση προς τη Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας, από κει προς οδό Σωτήρος Διός. Στη διασταύρωσή της με την Καραϊσκού στεγάζονταν τότε η Διεύθυνση Αστυνομίας. Εκεί σταματήσαμε και κατεβήκαμε, καμιά δεκαριά μέτρα πριν την είσοδο της Δ/σης της Αστυνομίας, ώστε να μη φαινόμαστε από τις σκοπιές της Κομαντατούρας, που δεν ήτανε περισσότερο από 50-60 μέτρα απόσταση.

Δεν προφτάσαμε να κατεβούμε από το αυτοκίνητο, να ο Σωτήρης Καλαμπόκης στα σκαλοπάτια, το θυμάμαι σαν τώρα, βγαίνει από το κτίριο. Μόλις μας είδε έτρεξε κοντά μας. «Ψάχναμε να σας βρούμε, σας ζητάνε μέσα...», και μας ενημέρωσε σύντομα. Εκείνη την ώρα χαλούσε ο κόσμος από εκρήξεις και βολές, κάθε είδος όπλα, ριπές πολυβόλων, αυτόματα τουφέκια και τα παρόμοια. Μας ενημέρωσε και για τις μάχες που δίνανε τα τμήματα του IV τάγματος και του ΕΛΑΝ του Πειραιά για να ματαιώσουν την καταστροφή. Ύστερα όσο το δυνατό πιο γρήγορα περάσαμε ένας ένας στην Αστυνομία, δε μας αντιληφθήκανε οι Γερμανοί, κι ο Σωτήρης Καλαμπόκης προχώρησε πρώτος για να ειδοποιήσει και τους Άγγλους για την άφιξή μας. Μπήκαμε στη μεγάλη αίθουσα της Διεύθυνσης, γιομάτη αστυνομικούς με πολιτικά και με στολή υπηρεσίας. Με πλησίασε πρώτος ένας χοντρός, κοντός πενηντάρης με στολή —ο Διευθυντής της Αστυνομίας Αναγνωστόπουλος, όπως έμαθα, και μου λέει σα να γνωριζόμασταν από χρόνια: «Πού είσασταν βρε παιδιά και φάγαμε τον κόσμο να σας βρούμε τόσην ώρα;»

«Δεν τ' αφήνετε αυτά κύριε Διευθυντά», του λέω «τόσον καιρό, και πριν μισή ώρα, ψάχνατε να μας παραδώσετε στους Γερμανούς και τώρα μας λέτε αυτά...» Κέρωσε, δεν περίμενε τέτοια απάντηση, το πρόσεξα και πρόσθεσα αμέσως: «Ας είναι, τώρα η κατάσταση άλλαξε... πού είναι οι Άγγλοι αξιωματικοί;» Τον ακολούθησα λίγα βήματα και με σύστησε μαζί με τον Κυβέλλο στους Άγγλους αξιωματικούς 3 ή 4, δε θυμάμαι ακριβώς, με στολή και μ' ένα μπουκάλι κονιάκ καθένας τους στο χέρι. Αμέσως με τη σύσταση προσφέρθηκαν να μας κεράσουν. Αρνήθηκα ευγενικά κι άρχισε αμέσως η συζήτηση. Παράλειψα ν' αναφέρω την παρουσία δύο Ελλήνων αξιωματικών με στολή, μου χτύπησε αρκετά άσκημα το χοντρό στέμμα στα πηλήκιά τους. Ήταν οι Συντ/χες Καρπενησιώτης και Σακελλαρόπουλος όπως μάθαμε σε λίγο, ανήκανε στο επιτελείο του Σπηλιωτόπουλου που από τις τελευταίες μέρες του Σεπτ/ρη 1944 είχε διοριστεί από την Κυβέρνηση Παπανδρέου Στρατ. Διοικητής Αττικής.

Απάνω στη συζήτηση χρειάστηκε να στείλουμε Διαταγή στη Διοίκηση του II Τάγματός μας για να κινήσει μερικές δυνάμεις προς Πειραιά. Υποχρεωθήκαμε από τα ίδια τα πράγματα να το κάνουμε, χωρίς να πιστεύουμε πως μπορούσε να είναι έγκαιρη και αποτελεσματική η επέμβασή μας εκείνη, μας υποχρέωσε δηλαδή η κάπως ιδιόμορφη συνεργασία μας με τους Άγγλους. Αλλοιώς κινδυνεύαμε να κατηγορηθούμε από τους Καρπενησιώτη και Σακελλαρόπουλο ότι δεν είμαστε πρόθυμοι και το χειρότερο, ότι δεν έχουμε δυνάμεις να κάνουμε τίποτε. Δώσαμε διαταγή στο Χριστόφορο Αγαλιώτη να τη διαβιβάσει και ξεκίνησαν με το Βαγγέλη Φραγκόπουλο το σοφέρ μας. Επίμονα ζήτησε να πάει και ο Σωτήρης Καλαμπόκης και με κρύα καρδιά δεχτήκαμε. Κι οι τρεις τους σκοτώθηκαν απάνω στην εκτέλεση του καθήκοντος, δεν τους ξαναείδαμε. Μένουνε στη μνήμη μας και στην καρδιά μας για πάντα.

Στο μεταξύ στους δρόμους χαλασμός, εκρήξεις, ανατινάξεις, πυροβολισμοί πυκνοί, αραιοί. Όσο περνούσε ο καιρός και δε γύριζαν οι τρεις σύντροφοί μας η αγωνία μας μεγάλωνε, για την

πορεία των επιχειρήσεων και για την τύχη τους. Ανυπομονούσαν κι οι Άγγλοι φαινομενικά είτε και πραγματικά. Σε κάποια στιγμή με ρώτησε ο ένας από τους Άγγλους, υπολοχαγός: «Τι θα γίνει, η ώρα περνά, μου λέει, και φοβούμαι ότι το λιμάνι θα καταστραφεί». «Δεν μπορούμε τώρα να κάνουμε τίποτε», του απάντησα, «κόψαμε τα καλώδια, τα τμήματά μας πολεμάνε για να συγκρατήσουν τους Γερμανούς. Αν μας είχε αφήσει ο Σπηλιωτόπουλος να στείλουμε δυνάμεις που διαθέταμε κι από τ' άλλα τάγματά μας, κυρίως της Νίκαιας, η παρέμβασή μας τώρα θα ήταν πιο αποτελεσματική. Όμως μας το απαγόρευσε, μας απαγόρευσε να κάνουμε την παραμικρότερη κίνηση των τμημάτων μας από γειτονικές περιοχές προς το λιμάνι...» και τέλειωσα τονίζοντάς του: «Αν εσείς όμως νομίζετε ότι εμείς οι δυο μπορούμε να κάνουμε τίποτε άλλο, ορίστε, να πάμε!!». Είπα το τελευταίο αυτό για την αιτία που ανάφερα παρά πάνω, μήπως μας κατηγορήσουν κακόπιστα οι εκπρόσωποι του Σπηλιωτόπουλου. Μόλις ο διερμηνέας μετέφρασε την τελευταία μου φράση ο Άγγλος αξιωματικός προθυμοποιήθηκε με μian αυθόρμητη κίνησή του. Και θα πηγαίναμε χωρίς να βγει ασφαλώς κανένα όφελος από την προσωπική μας μετάβαση, αλλά παρεμβαίνει ο Σακελλαρόπουλος με τη δουλόπρεπη και γελοία φράση:

–Ένα λιμάνι γίνεται σ' ένα χρόνο, για να γίνει όμως ένας Άγγλος αξιωματικός χρειάζονται είκοσι χρόνια!

Έγινα έξω φρενών και παρακάλεσα τον διερμηνέα να μεταφράσει στον Άγγλο τούτη την κοφτή μου απάντηση:

–Το λιμάνι του Πειραιά έχει για τη χώρα μας και για τη συνέχιση του συμμαχικού πολέμου ζωτική σημασία. Αξίζει να προσφέρουμε κι εμείς κι οι σύμμαχοι κάθε θυσία που θ' απαιτηθεί...

Ο Άγγλος έδειξε φανερά την επιδοκιμασία του με τα όσα είπα αλλά όπως κι αν ήταν η μετάβασή μας στο χώρο των επιχειρήσεων ματαιώθηκε.

Η μάχη συνεχίζονταν στη γύρω περιοχή. Από τις πληροφορίες που είπα να μας στέλνουνε τα διάφορα αστυνομικά τμήματα έδειχνε ότι ολόκληρη η περιοχή του Πειραιά ήταν πια πεδίο μάχης.

Επίσης μάθαμε πως οι Γερμανοί υποχωρούσαν ακολουθώντας την πορεία: Παραλία του Σαρωνικού-Φάληρο-Βασιλίσσης Σοφίας-Γεωργίου Α΄-Ακτή Μιαούλη-Ρετσίνα-οδός Θηβών, για να φτάσουνε στην Ιερά Οδό. Τους παρακολουθούνε τα πυρά των τμημάτων μας, για να διασωθούνε απ' την καταστροφή και τη μανία τους διάφορα κτίρια ή κέντρα σημαντικά. Η μάχη αμείωτη ώσπου νύχτωσε για καλά. Στις 10 έφτασε στη Διεύθυνση της Αστυνομίας ένας πολύ ψηλός και γιομάτος πενηντάρης, με πολιτικά, που τον ακολουθούσε ένας ηλικιωμένος κοντός, ασπρομάλλης κι ένας στρατιώτης με αγγλική στολή. Σε λίγο έμαθα ότι ο πρώτος ήταν ο άγγλος Συν/χης και περίφημος κατάσκοπος Σέπαρντ (Χιλς το ψευδώνυμο, που ήλθε στην Ελλάδα από τους πρώτους στα μέσα του 1942). Ο γεροντάκος ασπρομάλλης ήταν ο Πρόεδρος του Σουηδικού Ερυθρού Σταυρού που αντιπροσώπευε στα χρόνια εκείνα το ΔΕΣ. Μου 'καμε αμέσως εντύπωση ότι μόλις τους αντιλήφθηκαν οι παρευρισκόμενοι Άγγλοι και μερικοί αστυνομικοί τους χαιρέτησαν με ιδιαίτερο σεβασμό. Εντυπωσιάστηκα ακόμη με την ευχέρεια τον αέρα που κινήθηκαν οι νιοφερμένοι μέσα στην αίθουσα ως το Γραφείο του Διευθυντή. Δεν πρόλαβα να ολοκληρώσω τις παρατηρήσεις μου, μας κάλεσαν να τους συναντήσουμε ο Κυβέλλος κι εγώ κι οι άλλοι δυο, Καρπενησιώτης και Σακελλαρόπουλος. Στη θέση του Διευθυντή της Αστυνομίας κάθονταν σαν αφεντικό ο Σέπαρντ, στη μια γωνιά του τραπέζιού ο ασπρομάλλης γεροντάκος, εμείς οι τέσσερες άλλοι όρθιοι μπρος στο γραφείο. Επίσης όρθιοι πίσω από το Σέπαρντ ο Δ/ντής της Αστυνομίας και ο Άγγλος διερμηνέας του Σέπαρντ. Μόλις μπήκαμε χωρίς να μας συστηθεί ο άγγλος Συνταγματάρχης μού απηύθυνε το λόγο και ο ακόλουθός του μετέφρασε:

–Πόσα τουφέκια έχετε;

–Οχτακόσια, του απάντησα.

Ο Σακελλαρόπουλος πετάχτηκε τότε σαν ελατήριο και λέει:

–Ψέματα, είναι τενεκέδες, δεν έχουνε τίποτε!

Το πράμα ήταν σοβαρό και χωρίς να χάσω καιρό απευθύνθηκα αμέσως στον Σέπαρντ και είπα με τόνο κατηγορηματικό:

–Με ποιους θέλετε να συζητήσετε, με μας –κι έδειξα τον εαυτό μου και τον Κυβέλλο– ή με τους κυρίους (έδειξα τους Καρπενησιώτη και Σακελλαρόπουλο); Μόλις ο διερμηνέας του μεταβίβασε την ερώτηση χωρίς να σκεφτεί έστω για τα προσχήματα απάντησε κατηγορηματικά: «Με σας».

–Έ! τότε οι κύριοι αυτοί δεν έχουν καμιά θέση εδώ και για να συζητήσουμε να τους πείτε να βγούνε έξω.

Αυτό κι έγινε χωρίς κανένα δισταγμό από την πλευρά του Σέπαρντ. Αλλά μόλις βγήκαν σκέφτηκα ότι ανεξάρτητα απ' το τι αντιπροσωπεύει και τι πιστεύει ο Καρπενησιώτης δε μας ενόχλησε καθόλου. Για να δείξω λοιπόν ότι δε μίλησα με προκατάληψη ζήτησα να έλθει ο Καρπενησιώτης εξηγώντας τη σκέψη μου. Έγινε κι αυτό. Έτσι συζητήσαμε ήρεμα για τις ενέργειές μας απ' την αρχή ως εκείνη τη στιγμή. Ύστερα και οι τρεις τους ανέβηκαν στην ταρατσα του χτιρίου. Πρώτος κατέβηκε ο ακόλουθος του Σέπαρντ, που με πλησίασε και μου λέει κάπως εμπιστευτικά: «Πάνω ειπώθηκαν πολλά καλά λόγια για σας». Ομολογώ ότι δεν το περίμενα και θέλησα αμέσως να επωφεληθώ για να μάθω ό,τι περισσότερο μπορούσα απ' αυτόν. «Δηλαδή τι καλά λόγια;» ρωτώ. «Δεν μπορώ να προσθέσω τίποτε περισσότερο απ' ό,τι είπα. Κι αυτό αντιβαίνει στον όρκο μου αλλ' αυτή τη στιγμή νιώθω κι εγώ σαν Έλληνας». «Είστε Κύπριος;» τον διακόπτω. «Όχι, Ελληνίδα είναι η μητέρα μου».

Όταν ο Σέπαρντ κατέβηκε σε λίγο με τον Πρόεδρο του Σουηδικού Ερ. Σταυρού μου λέει: «Απ' ό,τι είδαμε δε γίνεται λόγος τώρα για το λιμάνι, ό,τι έγινε έγινε, να δούμε τι μπορεί να γίνει για το Ηλεκτρικό εργοστάσιο, πρέπει με κάθε τρόπο να σωθεί». Πιάστηκα από την ευκαιρία για να του πω όλο το σχέδιό μας και τα μέτρα που είχαμε πάρει για το σκοπό αυτό, χωρίς να περιμένουμε το Σέπαρντ να μας το πει. Μέσα στο εργοστάσιο υπήρχε ένας λόχος του ΕΛΑΣ από εργαζόμενους, αποφασισμένους να υπερασπισθούν το εργοστάσιο και με τη ζωή τους. Απέξω είχαμε διατάξει τις δυνάμεις μας σε σχήμα πετάλου, σε διαλεγμένες θέσεις από πριν, με δυο λόχους. Επιπλέον υπήρχαν άλλοι τρεις

λόχοι σαν άμεση εφεδρεία έτοιμη να επέμβει σε πρώτη ζήτηση. Γενικότερη εφεδρεία, το ΙΙ Τάγμα στην Κοκκινιά. Αν οι εχθρικές δυνάμεις κατορθώσουν να φτάσουν ως τον μαντρότοιχο του εργοστασίου, θα βρεθούν κυκλωμένες ανάμεσα στα διπλά πυρά των μέσα και των έξω απ' το εργοστάσιο μαχητών μας, θα δεκατισθούνε. Ακριβώς αυτό και είχε γίνει όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων. Σ' ερώτηση του Σέπαρντ αν είμαι βέβαιος ότι το σχέδιο αυτό θα εφαρμοστεί του απάντησα: «Βεβαιότατος».

Κι όμως ο Σέπαρντ που κάτι έδειχνε πως τον απασχολεί λέει: «Να πάτε να ελέγξετε την κατάσταση, πώς είναι και να κανονίσετε τι άλλο πρέπει να γίνει ακόμη». Υποπτεύθηκα δόλο. Αλλά και πώς να τον παρακούσω ανοιχτά... δεν ταίριαζε, όχι τόσο από άποψη στρατιωτικής πειθαρχίας, γιατί δεν είχα καμιά υποχρέωση, όμως το πνεύμα της διαταγής που μου δόθηκε από το Α' Σώμα του ΕΛΑΣ έδειχνε ότι συμφέρον του αγώνα του λαού ήταν να γίνει ό,τι μπορούσε από την πλευρά μας για την καλύτερη δυνατή συνεργασία. Γι' αυτό και προσπάθησα να κερδίσω καιρό.

—Το αυτοκίνητο με το σοφέρ μου, είπα, δεν επέστρεψε ακόμα και παρακαλώ γι' αυτό να μου δοθεί το αυτοκίνητο του Προέδρου του Ε. Σταυρού. Ο Σέπαρντ φάνηκε πως δεν περίμενε κάτι τέτοιο και μόλις του μεταδόθηκε από τον διερμηνέα του, γύρισε και κοίταξε τον ασπρομάλλη γεροντάκο ερωτηματικά. Είδα τότε τον Πρόεδρο να χαμηλώνει το κεφάλι σα να ήθελε να σκεφτεί κάτι πολύ σοβαρό. Ύστερα από λίγο σήκωσε το κεφάλι κοίταξε τον Σέπαρντ και είπε κάτι κι από τις κινήσεις κατάλαβα πως είπε ότι θα πήγαινε ο ίδιος. Χωρίς αμφιβολία ο Πρόεδρος κατάλαβε τις δόλιες προθέσεις του Σέπαρντ και έδωσε αυτή τη λύση. Γιατί τι νόημα είχε πως θα πήγαινε εκείνος, πώς μπορούσε να ελέγξει τα δικά μας στρατιωτικά μέτρα; Άρα δεν είχα λαθέψει. Φόρεσε το καπέλο του και έφυγε σβέλτα σχετικά με την ηλικία του. Επέστρεψε ύστερα από μια ώρα και πάνω και μας είπε ότι έφτασε κοντά στο εργοστάσιο του Ρετσίνα, στη Λεύκα, στην ομώνυμη οδό, εκεί τον σταμάτησε ένας γερμανός αξιωματικός της φάλαγγας που υποχωρούσε. Τον ρώτησε πού πηγαίνει και κείνος του